

Fraude en integriteit in de wetenschap: het KNAW rapport van Schuyt en haar implicaties voor de epidemiologie.

In afgelopen tijd zijn er nogal wat wetenschappelijke misstanden de revue gepasseerd. Zo kennen we nu de 'affaires' Poldermans, Smeesters, Bax en Stapel die een behoorlijke discussie in de media genereerden.¹ Dergelijke affaires kunnen een behoorlijke impact hebben op het vertrouwen in het wetenschapsbedrijf, terwijl de vraag of er sprake is van een systeemcrisis of dat we hier spreken van individuele gevallen nog niet geheel beantwoord is. Kortom, een spannende tijd voor de wetenschap in Nederland.

Voordat de verschillende gevallen van '*fraud and misconduct*' bekend werden had de KNAW een commissie ingesteld om nader te inventariseren hoe onderzoekers omgaan met hun gegevens en wat daaraan verbeterd kan worden.² Ontwikkelingen zoals digitalisering en internationalisering van het onderzoek en 'onderzoeksgegevens beter en efficiënter toegankelijk te maken voor andere onderzoekers' waren de directe aanleiding voor deze commissie. De commissie stond onder leiding van prof. dr mr Kees Schuyt en bestond verder uit leden uit allerlei wetenschapsgebieden. Ook Akademiehoogleerare en hooglerare epidemiologie Jan Vandenbroucke maakte deel uit van deze commissie. Door het bekend worden van 'Stapel' kon de KNAW-commissie er niet om heen om hun onderzoeksvraag te verbreden en uiteindelijk ook de vraag te stellen of en hoe fraude tegen gegaan dient te worden, bijvoorbeeld door strenge controles en forensische statistiek zoals gesuggereerd is door hooglerare epidemiologie Jacobus Lubsen.³

De commissie sprak met een grote groep mensen met verschillende achtergronden: promovendi en hoogleraren, beleidsmakers en wetenschappers, epidemiologen en theologen werden gevraagd op welke wijze wetenschappelijke integriteit wordt gewaarborgd in hun veld en hoe dit eventueel verbeterd kon worden. Eind vorig jaar presenteerde de commissie haar bevindingen. De belangrijkste uitkomst van hun onderzoek is dat er geen eenduidige oplossing is, dat wil zeggen die opgaat voor alle wetenschapsgebieden: de verschillende takken van de wetenschap verdienen allemaal een eigen analyse en op maat gemaakte oplossingen. Een ander punt is dat de eerste verantwoordelijkheid ligt bij het individu: *"Voor de individuele onderzoeker moet zorgvuldig en integer gedrag niet minder dan vanzelfsprekend zijn: 'doing the right thing even when no one is watching'."* Maar de belangrijkste boodschap leest men tussen de regels: wetenschap zou een teamsport moeten zijn waar, binnen een open en zelfkritische onderzoekscultuur, het afleggen van verantwoording een standaard onderdeel wordt van de dagelijkse wetenschapspraktijk. Cursussen en protocollen zijn daarbij een mogelijk hulpmiddel, maar ook daarin zijn variaties nodig om de noodzaak en inhoud hiervan zullen verschillen per wetenschapsveld.

En daarmee legt de commissie de bal weer terug bij de wetenschappers: elk veld, al dan niet georganiseerd in een beroepsvereniging, moet zelf aan de slag om hun wetenschappelijke integriteit te waarborgen. Hoe moet epidemiologisch Nederland gehoor geven aan deze oproep? Wij spelen immers een belangrijk rol in dataverzameling, beheer en analyse en zijn voor een groot gedeelte verantwoordelijk voor het wetenschappelijke onderwijs aan de opleidingen geneeskunde en biomedische wetenschappen. Mogelijk ligt er een rol weggelegd voor onze Vereniging, maar in ieder geval dient elke epidemioloog dit rapport te lezen. Of nog beter, elke epidemioloog dient dit rapport te lezen en in teamverband te bespreken. Een eerste stap op weg naar een open en zelfkritische onderzoekscultuur.

Bob Siegerink

1. Het boek "Ontspoorde wetenschap" van Frank van Kolfschoten en websites als retractionwatch.com geven een goed overzicht van de verschillende zaken.
2. Het rapport is te downloaden via de website van de KNAW en via <http://goo.gl/Yhbd6>
3. Lubsen J. Medische fraude is veel erger dan die theorieën van Stapel. NRC Handelsblad, 24 november 2011